

ÖĞRENCİ HEMŞİRELERİN GÖZÜNDEN STOMA DENEYİMİ*
STOMA EXPERIENCES FROM NURSING STUDENTS' PERSPECTIVE

Selda KARAVELİ ÇAKIR¹, Esra DEMİRARSLAN¹

¹Kastamonu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Kastamonu

ÖZ

Bu araştırmanın amacı hemşirelik öğrencilerinin gerçek stoma açıklığı olmadan, bir stoma seti ile 24 saatlik deneyimlerini incelemektir. Araştırmada nitel yöntemlerden fenomenolojik yöntem kullanıldı. Örneklemi, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden benzer örneklem yöntemi kullanılarak belirlenmiş 12 öğrenci oluşturdu. Stoma yeri anatomik değerlendirme yoluyla işaretlendikten sonra, o bölgenin üzerine stoma adaptörü yapıştırıldı. 40 cc musluk suyu doldurulmuş stoma torbası adaptöre yerleştirildi. 24 saat sonra stoma seti araştırmacı tarafından gözlemlenerek öğrenciler tarafından çıkarıldı. Stoma seti ile geçirdikleri süreç boyunca deneyim ve duygularını öğrenmek için öğrenciler tek tek görüşme odasına alındı. Araştırma verilerinin toplanmasında öğrenci tanıtım formu ve yarı yapılandırılmış soru formu kullanıldı. Görüşmeler ortalama 30 dakika sürdü. Görüşmelerin ses kayıtları araştırmacılar tarafından çözümlenmek üzere belgelendi. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanıldı. Araştırmaya katılan öğrenciler aynı döneme kayıtlı olup, yaşları 20-21 arası, 7 si kız 5'i erkek öğrenciydi. Verilerin içerik analizi doğrultusunda stoma torbası takılan öğrenci hemşirelerin deneyimlerine ilişkin bulgular, güçlükler ana teması altında, günlük yaşam aktivitelerinde zorlanma, fiziksel harekette zorlanma, uykusuzluk, dini ibadetleri yerine getirmede zorlanma olarak belirlendi. Sonuç olarak; stoma seti ile 24 saat geçiren öğrenciler, stomalı bireylerin yaşadıkları bazı sorunları deneyimlemişlerdir. Öğrencilerin stomalı hastalara empati yapabilmesi açısından benzer deneyimler yaşayabilecekleri öğrenme ortamlarının oluşturulması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Cerrahi, hemşirelik öğrencisi, insan deneyimi, nitel araştırma, stoma.

ABSTRACT

This study was conducted to determine the 24-hour experiences of nursing students with a stoma set with out an actual stoma opening. The qualitative phenomenological research method was used. The sample consisted of 12 students chosen among from those who had volunteered to participate in and had been determined by using homogeneous sampling. After the stoma was marked via an anatomical examination, a stoma adapter was attached to that area. A 40-ccs-tap water-filled stoma bag was placed in the adapter. After 24 hours, the participants removed the set under supervision. Each participant was invited to share their experiences with the stoma set. Student Information Form and Semi-Structured Interview Form were used to collect the data. Interviews lasted 30 minutes on average. The audio recordings of the interviews were analyzed with the method of content analysis. The participants (age, 20-21 years) were enrolled in the same semester (seven-female, five-male). The findings related to the experiences of participants with a stoma set were determined as difficulties in daily-life activities such as physical movement, insomnia, and religious activities. The participants experienced some problems encountered by stoma patients. To empathize with stoma patients, it is recommended to create learning environments where students can acquire similar experiences.

Keywords: Human experimentation, nursing student, qualitative research, stomas.

*: Bu çalışmanın bir kısmı 2016 yılında Cape Town/Güney Afrika'da düzenlenmiş olan WCET kongresinde sözlü olarak sunulmuş, bildiri kitabında özeti basılmıştır.

GİRİŞ

Hemşirelik eğitimi öğrencilere hemşirelik mesleğini kazandırmayı amaçlayan, teorik bilgi ve uygulamalı öğretimi kapsayan planlı bir eğitim programıdır. Hemşirelik mesleğinin temel amacı, karşılıklı güvene dayalı bir iletişim ve etkileşim ile hizmet verdiği bireyi tanımak, onun bakım gereksinimlerini anlamak, değerlendirmek ve sorunları ile baş edebilir, gereksinimlerini karşılayabilir hale gelmesini sağlamaktır (1,2). Hemşirelik; bilişsel, psikomotor ve duyuşsal hedeflere ulaşmayı içeren bir meslek olduğu için, eğitiminde yenilikçi uygulamaların kullanılması önem taşımaktadır (2-4). Günümüzde hemşirelik eğitiminde beceri kazandırmaya yönelik gösterme yöntemi ve beceri listelerinin kullanılması gibi geleneksel yöntemler, gerçek klinik senaryolar, rol play, video destekli öğretim, web tabanlı eğitim, sanal vakalar, aktif öğrenme, simüle hasta ve standardize hasta gibi yöntemler kullanılmaktadır (2,5-7). Kullanılan bu yöntemler öğrencinin dikkatini arttırıp, öğrenimi kolaylaştırmakta, istenilen bilgi ve becerilerin kalıcı olmasını sağlamaktadır (8). Eğitim sisteminin öğrenciye yararlı olması için hemşirelik öğrencilerinin aktif olarak öğrenme-öğretme sürecine katılmalarını sağlayacak eğitim programları sağlanmalıdır. Eğitim sürecinde, öğrenciyi öğrenmeye yönlendirme sorumluluk alma, düşünme becerisini geliştirme ve motivasyon sağlayarak aktif öğrenme stratejilerinin kullanılması öğrenmenin kalitesini olumlu yönde etkilemektedir (9).

Hemşirelerin birçoğu stoma ile ilgili bilgi ve deneyimini lisans eğitimi sırasında kazanmaktadır. Hemşirelik lisans eğitimi, öğrencilerin stomalı hastaya yaklaşım ve stoma bakımında hemşirelerin rol ve sorumluluklarını öğrenmesini, stomanın hastanın üzerindeki fiziksel, psikolojik ve sosyal etkilerinin farkında olmalarını sağlamaktadır. Stoması olan hastaların duygularını ve karşılaştıkları zorlukları anlamak önemlidir. Bu nedenle hemşireler stomalı hastalara empati kurabilmelidirler (10). Hemşirelik eğitiminde empati yaklaşımı sağlayan öğrenme yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Kolb'un somut deneyim ve aktif deneyim öğrenme yöntemleri hemşirelik öğrencilerinin empati kurmasında faydalı olabilmektedir. Somut deneyim öğrencilerin duygularını kullanarak öğrenmelerini sağlarken, aktif deneyim öğrencilerin yaparak ve deneyimleyerek öğrenmelerini desteklemektedir (11,12). Aktif deneyimle öğrenme yönteminin; sağlıkla ilgili alanlarda uygulanmasına yönelik sınırlı sayıda kaynaktaki (13-16), diğer alanlarda da olduğu gibi (17,18) öğrencilerin öğrenme başarılarını arttıran bir yöntem olduğu görülmektedir. Bununla birlikte hemşirelik eğitiminin psikomotor boyutu için yapılan çalışmaların sınırlı olduğu vurgulanmaktadır (13). Öğrenci hemşirelerin 24 saatini stoma torbası ile geçirmelerinin, stomalı hastaların neler hissettiklerini anlamalarını sağlayabileceği, eğitimde öğrendiklerinin kalıcı olmasına yardımcı olabileceği ve çalışma hayatında hastaya bakım verirken yaklaşımlarını olumlu etkileyebileceği düşünülmektedir. Literatür incelediğinde hemşirelik öğrencilerinin stomalı hastalara nasıl yaklaşacakları konusundaki deneyimlerini değerlendiren bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Tüm bunlardan yola çıkılarak bu araştırma hemşirelik öğrencilerinin gerçek stoma açıklığı olmadan, bir stoma torbası ile 24 saat geçirdikten sonraki deneyimlerini belirlemek amacı ile yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma cerrahi hastalıkları hemşireliği dersini alan hemşirelik öğrencilerinin gerçek stoma açıklığı olmadan, bir stoma torbası ile 24 saat geçirdikten sonraki deneyimlerini belirlemek amacı ile niteliksel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım kullanılarak gerçekleştirildi.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2014-2015 bahar döneminde bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde cerrahi hastalıkları hemşireliği dersini alan 52 öğrenci oluşturdu. Evreni oluşturan hemşirelik öğrencilerine, stomalı hasta bakımı konusunda cerrahi hastalıkları hemşireliği dersi dahilinde 12 saatlik teorik ders (sunum+video) verilmiştir. 12 saatlik teorik eğitimde stoma, stoma yerinin işaretlenmesi, stoma tipleri, stomalı hasta bakımı, stomalı bireylerin karşılaşılabilecekleri (fiziksel, sosyal ve psikolojik) sorunlar ve çözüm önerileri, stomalı bireyin beslenmesi konuları yer almıştır. Araştırma sırasında öğrencilere Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği'nin hazırlanmış olduğu videolar izletilmiştir (19). Araştırmanın örneklemini, araştırmaya katılmaya gönüllü hemşirelik öğrencilerinden amaçlı örnekleme yöntemlerinden, benzeşik örnekleme yöntemi ile belirlendi. Bu örnekleme yöntemi, evrenden araştırmanın problemi ile ilgili olarak benzeşik bir alt grubun oluşturulması esasına dayanmaktadır (20). Araştırmada, görüşmeler kendini yinelemeye başladığında sonlandırıldı. Bu doğrultuda araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 12 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturdu.

Veri Toplama Tekniği ve Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri "Öğrenci Tanıtım Formu" ve araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda (21-23), hazırlandıktan sonra 3 uzmanın görüşüne sunulan; uzman görüşü doğrultusunda revize edilen 2 soruluk "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılarak toplandı. Görüşme formunda sorular "Stoma torbası ile 24 saatini nasıl geçirdiniz?" ve "Stoma torbası ile geçirdiğiniz zaman içerisinde yaşadığınız olumlu/olumsuz deneyimleri bizimle paylaşır mısınız?" şeklinde oluşturulmuştur.

Görüşmeden bir gün önce öğrencilere stoma adaptörü ve içerisinde 40 cc musluk suyu bulunan stoma torbası ve adaptörü ile 1 gün geçireceği, adaptör ve torba çıkarıldıktan sonra yapılacak olan görüşmenin kayda alınacağı ve istedikleri zaman araştırmadan çıkabilecekleri açıklandı. Stoma yeri anatomik olarak yapılan değerlendirme sonrasında işaretlendi ve işaretli bölgenin üzerine stoma adaptörü yapıştırıldı. Stoma torbasının içerisine 40 cc musluk suyu konulduktan sonra, stoma torbası stoma adaptörüne yerleştirildi. Bu işlem sonrasında stoma adaptörünün daha iyi yapışması için, stoma torbası takılan öğrencinin bir elini torbanın üzerinde birkaç dakika tutması sağlandı. 24 saat sonra stoma adaptörü ve torbası araştırmacı tarafından gözlemlenerek öğrenciler tarafından çıkarıldı.

Görüşmeler stoma adaptörü ve torbası ile geçirdikleri süreç boyunca deneyim ve duygularını öğrenmek için öğrenciler ile tek tek yapıldı. Görüşmeler, araştırmanın yapıldığı anda, başka bir amaçla kullanılmayan bir odada, rahat bir görüşme için gerekli olan düzenlemeler yapıldıktan sonra gerçekleştirildi. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alındı. Öğrencilere görüşlerini,

deneyimlerini, duygularını serbest ve içten biçimde ortaya koymaları için fırsat verildi. Görüşmeler yarı yapılandırılmış nitelikte gerçekleşip, ortalama 30 dakika sürmüştür. Görüşmelerin analizi için ses kayıtlarının ham dökümleri bilgisayara aktarıldı, ses kayıtları dinlenip, veriler Microsoft Word belgesi haline getirildi. Ses kayıtları yeniden dinlenerek yazılı Word belgesi yeniden kontrol edildi. Veriler araştırmacılar tarafından yazılı hale getirildi. Verilerin değerlendirilmesi nitel araştırma analiz yöntemlerinden içerik analiz kullanılarak araştırmacılar tarafından yapıldı. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak için aynı işlemin uzman bir kişi tarafından da kontrol edilmesi sağlandı. Tüm veriler temalara göre yorumlanarak rapor haline getirildi.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yürütülebilmesi için Kastamonu Üniversitesi'nin "Klinik Dışı Araştırmalar Etik Kurulu"ndan (14.04.2015 tarih 2015/5)etik izinve çalışmaya katılan öğrenci hemşirelerden "yazılı bilgilendirme onamı" alınmıştır. Araştırma boyunca Helsinki İlkeler Deklerasyonuna uygun hareket edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrenciler aynı döneme kayıtlı, yaşları 20-21 arasında ve 7'si kız öğrenciydi. Stoma torbası takılan öğrenci hemşirelerin deneyimlerine ilişkin bulgular güçlükler ana teması altında, günlük yaşam aktivitelerinde zorlanma alt teması altında (fiziksel harekette zorlanma, uykusuzluk, dini ibadetleri yerine getirmede zorlanma) olarak belirlenmiştir (Şekil 1).

Stoma torbası ile 24 saatinizi nasıl geçirdiniz?

Şekil 1: Tema

Günlük Yaşam Aktivitelerinde Zorlanma

Stoma torbası takılan öğrenci hemşirelerin günlük yaşam aktiviteleri de etkilenmiştir. Öğrenci hemşireler torbadan sızıntı olur düşüncesi ile fiziksel hareketlerde zorlanma, uyku problemi, ve dini ibadetlerini yerine getirmede zorlanmayla karşı karşıya kalmışlardır. Günlük yaşam aktivitelerinde zorlanma ana teması altında; fiziksel hareketlerde zorlanma, uykusuzluk ve dini ibadetlerini yerine getirmede zorlanma alt kategorileri saptanmıştır.

Fiziksel Harekette Zorlanma

Öğrenciler fiziksel harekette zorlanma yaşadıklarını aşağıdaki cümlelerle ifade etmişlerdir.

"...Çok hızlı hareket eden biriyim ama torba açılacak su dökülecek diye çok yavaş hareket ettim. Hareketlerimi kontrol ettim. Yatarken, yürürken, otururken hep kontrol ettim Sürekli böyle bir şey yaşamak istemezdim..."(1. öğrenci, Bayan, 20 yaş)

"...Derste yere kalemim düştü almak için torbayı tutmak zorunda kaldım normalde eğilip direk alırdım..." (2. öğrenci, Bayan, 21 yaş),

"...Yatağa yatıp kalkarken dikkat ettim torba açılmasını diye, açılırsa içindeki su dökülebilir diye düşündüm..." (3. öğrenci, Erkek, 20 yaş),

"...Torba pantolonun altında kaldı aslında, hareket ederken yine tedirgin hissettim kendimi, hareket ederken sürekli kontrol ettim elimle..." (7. öğrenci, Bayan, 20 yaş),

"...Hareket ettikçe sürekli torbayı kontrol etmek zorunda kaldım açıldı mı, içindeki su döküldü mü diye. Çok hareket etmedim diyebilirim..."(10. öğrenci bayan 20 yaş),

"...Siz banyo yapılabileceğini söylemişsiniz torba takılırken banyo yaptım, sonra kuruması için çok zaman harcadım..." (11. öğrenci bayan 20 yaş)

Uykusuzluk

Öğrenciler uyku ile yaşadıkları sorunları aşağıdaki cümlelerle ifade etmişlerdir.

"...Yatakta dönerken torbanın içindeki su hareket ettikçe uykum kaçtı. Sağa sola dönmekten kaçınmak zorunda kaldım hep aynı tarafa yattım..." (1. öğrenci, Bayan, 20 yaş)

"...Torbanın içindeki su dökülecek diye uyuyamadım hastaların durumu daha zor bu torbanın içinde su vardı onlarınkinde gaita var..." (2. öğrenci, Bayan, 21 yaş)

"...Stoma torbası sızdırırsa üzerim ıslanacak diye endişe ettim. Karnımda bir torba olduğu düşüncesi uykumu kaçırdı, hastaların neler yaşadığını düşündüm onlar nasıl uyuyorlar diye..."(3. öğrenci, Erkek, 20 yaş)

"Uykumda çok dönerim gece uyuyamadım sabah torbadan sızıntı olmuştu su olduğu için önemsemedim" (9. öğrenci, Bayan, 20 yaş)

"...içindeki su dökülmesin diye torba olmayan tarafa yattım. Normalde hep torbanın olduğu tarafa yatarım uymakta zorluk yaşadım..."(10. öğrenci, Bayan, 20 yaş)"

Dini İbadetlerini Yerine Getirmede Zorlanma

"...Namaz kılarken eğilip kalkarken torba aklıma geldi içinde su vardı... (1. öğrenci, Bayan, 20 yaş)

"...Namaz kılarken su dökülür mü diye endişe ettim hastalar ne yapsın...Torbanın içinde gaita var o zaman namaz bozulur..." (8. öğrenci, Erkek, 20 yaş)

TARTIŞMA

Bu çalışmada gerçek stoma açıklığı olmadan stoma torbası ile 24 saat geçiren hemşirelik öğrencilerinin deneyimleri incelenmiş olup, öğrenci hemşirelerin torba ile yaşadıkları deneyimler "Güçlükler" ana teması altında incelenmiştir.

Literatürde stomalı bireylerin stoma açıldıktan sonra birçok problemle karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir. Stoma açılan bireylerin fiziksel, sosyal, psikolojik olarak yaşantıları etkilenmektedir (24-27). Öğrenci hemşirelerin kendilerini stomalı bireyin yerine koyması yani empati kurabilmeleri ve onların duygularını ve karşılaştıkları zorlukları anlayabilmeleri önemlidir. Öğrenci hemşireler stoma torbasının içerisindeki sıvının dökülmesi

endişesine karşı fiziksel hareketlerinin kısıtlandığını ifade etmişlerdir. Ceylan ve Vural (25) stomalı bireylerle yapmış olduğu nitel çalışmada gerçek stomaya sahip olan bireylerin "stomaya zarar verme endişesi" ile fiziksel hareketlerinin kısıtlandığını belirtmiştir. Dabirian ve Yaghmei (24) nitel çalışmalarında stoma açılmasının+bireylerin fiziksel aktivitelerini kısıtlandığı, günlük yaşam aktivitelerinde azalmaya sebep olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmada da literatürle benzer şekilde öğrencilerin stoma torbası ile fiziksel hareketlerinde kısıtlama yaşadıkları görülmektedir.

Öğrenci hemşireler, uykuya dalma ile ilgili sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ceylan ve Vural (25) stomalı bireylerle yapmış olduğu çalışmada yatarken sağa sola dönmekten çekindiklerini ve yatağın kirlenmesinden korktukları için uyku problemi çektiklerini saptamışlardır. Shaffy ve Kaur (26) çalışmalarında bireylerin uyku sırasında stomanın sızdıracağı endişesi yaşadıklarını, ayrıca verdiği rahatsızlıktan dolayı derin uykuya dalamadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmadan elde edilen bu bulgu literatürle benzerlik göstermektedir.

Bu araştırmaya katılan öğrenciler dini ibadetlerini yerine getirmede sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ceylan ve Vural (25) stomalı bireylerin namaz kılarken rüku ve secdeye gidememekle ilgili sorunlar yaşamalarından dolayı ibadetlerini yerine getirmede sıkıntı duyduklarını saptamışlardır. Dabirian ve Yaghmei (24) fenomenolojik=nitel çalışmalarında dini düşünceler temasında bireylerin sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Gerçek stoma açıklığı olmayan öğrencilerde dini ibadetlerini yerine getirmede sorun yaşamışlardır. Reed'in (23) 16-20 saat stoma adaptörü ve içerisinde simüle fekal içerik bulunan torba takılı olan 134 hemşirelik öğrencisinin deneyimlerini paylaştığı deneysel öğrenme aktivitesi olarak yapmış olduğu çalışmada, öğrenciler sızıntı yaşayarak olumsuz deneyim yaşamışlar ve stoma saklama gereksinimi duyduklarını ifade etmişlerdir. Bizim çalışmamızda da sızıntı problemi yaşayan öğrenciler sızan içerik su olduğu için bu durumda hastalarda gaita olacağını durumun hoş olmayacağını ifade etmişlerdir. Her iki çalışmada da öğrenciler stoma torbasından sızıntı olabileceği endişesi yaşamışlardır. Persson ve Hellström (28) nitel araştırmalarında, hastaların sabah uyandıklarında dışkı sızıntısı endişesi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmadan elde edilen bu bulgu literatürle benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak stomalı bireylerin deneyimlerini anlayabilmek için gerçek stoma açıklığı olmadan stoma torbası ile 24 saat geçiren hemşirelik öğrencilerinin deneyimleri incelenmiş ve öğrenciler stomalı bireylerin yaşadıkları bazı sorunları deneyimlemiştir. Bu deneyim sonrasında öğrenciler stomalı bireylerin yaşadıkları sorunları kısmen anlayabildiklerini ve stoma ile yaşamının zorlukları hakkında farkındalık sahibi olduklarını, bu duruma alışmanın çok zor olduğunu, stomalı bireylere bu konuda psikolojik destek sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak gerçek stoma açıklığı olmadan stoma adaptörü ve torbası ile 24 saat geçiren öğrenciler stomalı bireylerin yaşadıkları bazı olumsuzlukları deneyimlemiştir. Bu deneyimler ve duygular hemşirelik

öğrencilerinin stoma ile yaşam konusunda farkındalıkları açısından önemli bir deneyim olmuştur. Hemşirelik eğitiminde bu tür çalışmalara yer verilerek öğrencilerin hastalara empati yapabilme yeteneğinin geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Akın Korhan E, Yıldırım D, Özçiftçi S ve ark. Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin palyatif bakımda ilk klinik uygulama deneyimleri. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2020; 6(1):1-6.
2. Yıldırım D, Zülünaz Ö, Kocaağalar E ve ark. Eğitimde inovasyon: Sağlık eğitiminde simülasyon kullanımı. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi 2019; 14(1):33-41.
3. Aydoğan S. Ethical problems of nursing students related to acquisition of clinical skills. Turkish Journal of Bioethics 2016; 3(2):120-123.
4. Göriş S, Bilgi N, Korkut Bayındır S. Hemşirelik eğitiminde simülasyon kullanımı. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2014; 1(2):25-29.
5. Akın Korhan E, Tokem Y, Uzelli Yılmaz D ve ark. Hemşirelikte psikomotor beceri eğitiminde video destekli öğretim ve OSCE uygulaması: Bir deneyim paylaşımı. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 2016; 1(1):35-37.
6. Bahar A. Temel hemşirelik becerisi eğitiminde bir yenilik: Web tabanlı. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2015; 18(4):304-311.
7. Mete S, Uysal N. Hemşirelik mesleksi beceri laboratuvarındaki psikomotor beceri eğitiminin öğrenci ve eğiticiler tarafından değerlendirilmesi. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2010; 12(2):28-38.
8. Şendir M, Doğan P. Hemşirelik eğitiminde simülasyonun kullanımı: Sistemik inceleme. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi 2015; 23(1):49-56.
9. Akalın A, Şahin S. Simülasyona dayalı hemşirelik eğitiminde kuramlar. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi 2019; 6(1):136-143.
10. Arpacı P, Özmen D. Levels of nursing students and the relationship between altruism and empathic tendencies. The Koç University Journal of Education and Research in Nursing 2014; 11(3):51-57.
11. Kolb D. The Kolb Learning Style Inventory. Hay Resources Direct, Boston 2007.
12. Kolb D. Experiential Learning in Experience as the Source of Learning and Development(2 ed). Englewood Cliffs, Prentice Hall Inc, New Jersey 2015.
13. Özdemir H, Zaybak A. Investigation of relationship between learning styles and psychomotor skills of nursing students. IAAOJ Health Sciences 2020; 6(3):234-245.
14. Jahan FAA, Siddiqui M, Al-Khouri MA, Ahuja A, Manhal Al-Ward M. Active teaching and learning strategies in medical education: Perception and barriers among faculty members at Oman Medical College, Sohar/Bowshar Sultanate of Oman. TJFM&PC 2016; 10(1):13-18.
15. Assel Kudaibergenova A, Coşkun İ, Vardar SA. Tıp fakültesi öğrencilerinin çok fizyopatolojisi ile ilgili bir seçmeli derste uygulanan aktif öğrenim yöntemlerine ilişkin görüşleri. Tıp Eğitimi Dünyası 2018; 53:80-97.

16. Filiz, N, Dikmen Y. Hemşirelik eğitiminde aktif öğrenme yöntemlerinin kullanımı: Jigsaw tekniği. *Journal of Human Rhythm* 2017; 3(3):145-150.
17. Yeşilyurt E. Öğrenme stili modelleri: Teorik temelleri bağlamında kapsayıcı bir derleme çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 2019; 14 (20):2169-2226.
18. Hanımoğlu E. Effects of active learning on students' performance in higher learning institutions. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 2019; 10 (17):949-972.
19. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireliği Derneği. Videolar. <https://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=118>; Erişim tarihi: 02.07.2015.
20. Aksayan S, Emiroğlu O. Araştırma tasarımı. İçinde: Erefe İ (ed), Hemşirelikte Araştırma: İlke Süreç ve Yöntemleri Odak Ofset, İstanbul 2002.
21. Karaveli S, Özbayır T, Karacabay K. Kolorektal kanser ameliyatı geçiren hastaların ameliyat öncesi ve ameliyat sonrası dönemde yaşadıkları deneyimlerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2014; 17(2):90-96.
22. Shaffy S, Kaur S, Das K et al. Physical, nutritional and sexual problems experienced by the patients with colostomy/ileostomy: A qualitative study. *Nursing and Midwifery Research Journal* 2012; 8(3):210-222.
23. Reed K. Bags and blogs: Creating an ostomy experience for nursing students. *Rehabil Nurs* 2012; 37 (2):62-65.
24. Dabirian A, Yaghmaei F, Rassouli M et al. Quality of life in ostomy patients: A qualitative study. *Patient Prefer Adherence* 2010; 5:1-5.
25. Ceylan H, Vural F. Living with stoma-a phenomenological study. *J Nurs Res Pract* 2017; 1(1):6-12.
26. Kara B, Aslan F. Investigation of the stoma individuals home first day experience. *Turk J Colorectal Dis* 2017; 27:117-125.
27. Neuman H, Park J, Fuzesi S et al. Rectal cancer patients' quality of life with a temporary stoma: shifting perspectives. *Diseases of the Colon and Rectum* 2012; 55(11):1117-1124.
28. Persson E, Hellström AL. Experiences of Swedish men and women 6 to 12 weeks after ostomy surgery. *Journal of Wound Ostomy Continence Nursing* 2002; 29(2):103-108.